

BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA SUN‘IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Inomjonova Dildora Ergashali qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta‘lim) mutaxassisligi

1-bosqich magistranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23339004>

Annotatsiya: Maqolada boshlang‘ich ta‘limda sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. AI texnologiyalarining ta‘limni individuallashtirish, interaktiv topshiriqlar yaratish va o‘quvchilar faolligini oshirishdagi imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: sun‘iy intellekt, boshlang‘ich ta‘lim, raqamli texnologiyalar, interaktiv ta‘lim, individuallashtirish, o‘qish savodxonligi.

Аннотация: В статье анализируются педагогические возможности использования технологий искусственного интеллекта в начальном образовании. Раскрываются возможности ИИ в индивидуализации обучения, создании интерактивных заданий и повышении активности учащихся.

Ключевые слова: искусственный интеллект, начальное образование, цифровые технологии, интерактивное обучение, индивидуализация, читательская грамотность.

Abstract: The article analyzes the pedagogical opportunities of using artificial intelligence technologies in primary education. It highlights the potential of AI for individualized learning, creating interactive tasks, and increasing students' learning activity. The article also examines current initiatives related to the integration of artificial intelligence into the education system of Uzbekistan.

Keywords: artificial intelligence, primary education, digital technologies, interactive learning, individualization, reading literacy.

KIRISH

Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta‘lim jarayonini tashkil etishning yangi shakllarini izlashni taqozo etmoqda. Ayniqsa, sun‘iy intellekt (AI) texnologiyalarining rivojlanishi o‘quv materiallarini yaratish, ta‘lim jarayonini individuallashtirish, o‘quvchilarning bilimlarini tahlil qilish va ularga tezkor fikr-mulohaza berish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Sun‘iy intellekt ta‘lim jarayonida o‘qituvchining faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida namoyon bo‘lishi mumkin. Bunda AI yordamida turli darajadagi topshiriqlar yaratish, o‘quvchilarning javoblarini tahlil qilish, o‘quv materiallarini moslashtirish va individual ta‘lim yo‘nalishlarini shakllantirish imkoniyati mavjud.

Boshlang‘ich ta‘limda mazkur texnologiyalardan foydalanish masalasi alohida ahamiyatga ega. Chunki boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari, mustaqil fikrlash darajasi hamda raqamli vositalardan foydalanish ko‘nikmalari ta‘lim texnologiyalarini tanlashda hisobga olinishi lozim. Shu sababli sun‘iy intellektni boshlang‘ich ta‘limga joriy etishda texnologik imkoniyat bilan bir qatorda uning pedagogik va metodik jihatlarini ham o‘rganish muhimdir.

ASOSIY QISM

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim darajasi, qiziqishi va o‘zlashtirish sur‘ati bir xil emas. An‘anaviy dars jarayonida barcha o‘quvchilarga bir xil topshiriq berilishi mumkin, biroq sun‘iy intellekt texnologiyalari yordamida topshiriqlarni o‘quvchining individual ehtiyojlariga moslashtirish imkoniyati kengayadi. Masalan, o‘qish darslarida o‘quvchilarga bir xil matn asosida turli murakkablikdagi topshiriqlar berish mumkin. Bir o‘quvchi uchun matn mazmunini aniqlashga oid sodda savollar, boshqa o‘quvchi uchun asosiy g‘oyani aniqlash, xulosa chiqarish yoki muallif fikrini tahlil qilishga oid murakkabroq topshiriqlar shakllantirilishi mumkin. Bunday yondashuv ta‘lim jarayonida differensial va individual yondashuvni kuchaytiradi.

Sun‘iy intellekt texnologiyalari yordamida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun turli interaktiv topshiriqlar ishlab chiqish mumkin. Jumladan:

- matn mazmuniga oid savollar;
- test topshiriqlari;
- moslashtirish topshiriqlari;
- so‘z va rasmni bog‘lash;
- ketma-ketlikni aniqlash;
- gaplarni to‘ldirish;
- asosiy g‘oyani topish;
- xulosa chiqarish;
- muammoli vaziyatlarni hal qilish;
- ijodiy topshiriqlar.

Bunday topshiriqlarni o‘yin elementlari bilan birlashtirish o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Boshlang‘ich ta‘limda o‘qish savodxonligi o‘quvchining matnni o‘qishi bilan cheklanmaydi. U matn mazmunini tushunish, muhim ma‘lumotlarni ajratish, savollarga javob berish, xulosa chiqarish, ma‘lumotni tahlil qilish va baholash kabi ko‘nikmalarni ham o‘z ichiga oladi. Sun‘iy intellekt yordamida ushbu ko‘nikmalarni bosqichma-bosqich rivojlantirishga yo‘naltirilgan topshiriqlar yaratish mumkin. Masalan, o‘quvchi matnni o‘qib bo‘lgach, dastlab matnning umumiy mazmuniga oid savollarga javob beradi. Keyingi bosqichda asosiy g‘oyani aniqlaydi, so‘ngra matndagi ma‘lumotlar asosida xulosa chiqaradi. O‘quvchining javoblari asosida keyingi topshiriqlarning murakkablik darajasini o‘zgartirish adaptiv ta‘limning muhim elementlaridan biri hisoblanadi.

Sun‘iy intellekt o‘qituvchining o‘rnini egallashi emas, balki uning pedagogik faoliyatini qo‘llab-quvvatlashi lozim. O‘qituvchi AI yordamida dars uchun g‘oyalar, topshiriqlar, savollar va baholash mezonlarini ishlab chiqishi mumkin. Biroq tayyorlangan materiallarning yosh xususiyatlariga, o‘quv dasturiga va dars maqsadiga mosligini o‘qituvchi tekshirishi zarur. Shuningdek, AI tomonidan yaratilgan ma‘lumotlarda xatoliklar bo‘lishi mumkinligi sababli pedagogik nazorat muhim ahamiyatga ega.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ta‘lim jarayonining qiziqarli va interaktiv tashkil etilishi muhimdir. AI asosidagi interaktiv topshiriqlar, savol-javoblar, ta‘limiy o‘yinlar va ijodiy vazifalar o‘quvchining darsdagi faol ishtirokini rag‘batlantirishi mumkin. Biroq texnologiyaning mavjudligi o‘z-o‘zidan yuqori ta‘lim natijasini kafolatlamaydi. Uning samarasi

topshiriqning pedagogik maqsadga muvofiqligi, o‘quvchining yosh xususiyatlari va o‘qituvchining metodik yondashuviga bog‘liq.

AI texnologiyalaridan o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini baholashda ham foydalanish mumkin. O‘zbekistonda 2026-yilgi “O‘qish savodxonlari” tanlovida o‘quvchilarning yozma javoblarini sun‘iy intellekt yordamida avtomatik baholash tajribasi qo‘llangan[1]. Bunday texnologiyalar o‘quvchilarning natijalarini tezkor tahlil qilish, xatolarni aniqlash va keyingi ta‘lim jarayonini rejalashtirish uchun qo‘shimcha imkoniyat yaratadi.

Sun‘iy intellekt texnologiyalarini boshlang‘ich ta‘limga integratsiyalash masalasida texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda pedagogik va axloqiy jihatlar ham hisobga olinishi kerak. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan tavsiyalarda sun‘iy intellektdan ta‘limda foydalanishda inson manfaatlari, ta‘limdagi tenglik, ma‘lumotlar xavfsizligi va mas‘uliyatli foydalanish tamoyillariga e‘tibor qaratiladi [2]. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda ushbu masala yanada muhimdir. O‘quvchilarning shaxsiy ma‘lumotlarini himoya qilish, raqamli xavfsizlikni ta‘minlash va AI vositalaridan foydalanish vaqtini pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etish talab etiladi. Kasneci va hammualliflar ham generativ AI texnologiyalari ta‘limda yangi imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ma‘lumotlarning ishonchliligi, akademik halollik va pedagogik nazorat bilan bog‘liq muammolarni keltirib chiqarishini ta‘kidlaydi [3].

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ishlar esa sun‘iy intellektning ta‘lim tizimida bosqichma-bosqich institutsionallashtirishini ko‘rsatadi. Xususan, AI mavzularining ta‘lim dasturlariga kiritilishi, pedagoglar uchun AI savodxonligi kurslarining tashkil etilishi, “Aqlli ta‘limga kirish” kabi metodik resurslarning yaratilishi hamda o‘qish savodxonligini baholashda AI imkoniyatlaridan foydalanilishi ushbu jarayonning turli yo‘nalishlarini namoyon etadi [4].

Shu nuqtayi nazardan, boshlang‘ich ta‘limda sun‘iy intellektdan foydalanish bo‘yicha tadqiqotlarda faqat texnologiyaning mavjudligi emas, balki uning qanday metodika asosida qo‘llanilishi, o‘quvchining rivojlanishiga qanday ta‘sir ko‘rsatishi va o‘qituvchi faoliyati bilan qanday uyg‘unlashishi asosiy tadqiqot masalalaridan biri bo‘lishi kerak.

XULOSA

Sun‘iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi boshlang‘ich ta‘limda yangi pedagogik imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. AI yordamida ta‘limni individuallashtirish, turli murakkablikdagi interaktiv topshiriqlar yaratish, o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini tahlil qilish va ularga tezkor fikr-mulohaza berish imkoniyatlari kengaymoqda. O‘zbekistonda ham sun‘iy intellektni ta‘lim tizimiga joriy etish bo‘yicha muhim amaliy qadamlar tashlanmoqda. 2026/2027-o‘quv yilidan AI mavzularini ta‘lim dasturlariga kiritish, AI laboratoriyalarini rivojlantirish, pedagoglarning AI savodxonligini oshirish va o‘qish savodxonligini baholashda AI texnologiyalaridan foydalanish kabi yo‘nalishlar shakllanmoqda [5]. Boshlang‘ich ta‘limda AI texnologiyalaridan foydalanishning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashadigan adaptiv interaktiv topshiriqlar tizimini ishlab chiqishdir. Bunday tizim o‘quvchining javoblarini tahlil qilib, keyingi topshiriqning mazmuni va murakkabligini moslashtirish orqali individual ta‘lim yo‘nalishini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, sun‘iy intellekt o‘qituvchini almashtiruvchi emas, balki uning pedagogik faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida qaralishi lozim. AI texnologiyalaridan foydalanishda yosh xususiyatlari, pedagogik maqsad, raqamli xavfsizlik, ma‘lumotlarning maxfiyligi va inson omili ustuvor bo‘lishi zarur.

Demak, sun‘iy intellektni boshlang‘ich ta‘limga integratsiyalash nafaqat texnologik, balki pedagogik-metodik masala ham bo‘lib, uning samaradorligi ilmiy asoslangan metodik yondashuvlar orqali ta‘minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi. “O‘qish savodxonlari” tanlovi. 2026.
2. UNESCO. Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-makers. Paris: UNESCO, 2021.
3. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S. Et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education // Learning and Individual Differences. 2023. Vol. 103.
4. Oliy ta‘limni rivojlantirish va global hamkorlik markazi. Aqlli ta‘limga kirish. 2026.
5. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. Sun‘iy intellekt yangi bosqichda: Prezident Farmoni. 2025.